

YERALTI EDEBİYATI BAĞLAMINDA BİR KARŞILAŞTIRMA: DÖVÜŞ KULÜBÜ- KİNYAS VE KAYRA*

*Sevgül TÜRK MENOĞLU***

ÖZET

Yeraltı edebiyatı, sınırları tam çizilebilmiş bir alan değildir. Bu sahada yapılan çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Sistemle barışık olmayan bir yönü vardır; aynı zamanda mevcut değerlere karşı çıkar. Toplumun sahip olduğu değerler bir anlam ifade etmez. Yeraltı edebiyatında fuhuş, uyuşturucu, cinayet, tecavüz, kumar gibi hayatın dışına itilmiş unsurlara yer verilir. Yeraltı Edebiyatı kavramının içerdiği sır, gizlilik gibi anlamlar, onun oluşum serüveni hakkında da ipucu verir. Alt kültürden beslenen ve klasik algıların dışında varlık gösteren bir anlayış olarak bu türün yeraltı kavramıyla adlandırılması yadırgatıcı değildir. Argo ve küfür yeraltı edebiyatının özellikleri arasındadır. Yalnızlık romanın kahramanları için vazgeçilmezdir. Bu unsurlar bir arada bir yeraltı ikonografisi ortaya çıkarır. Bütün bu özelliklerden hareketle yer altı edebiyatının metropol kökenli bir edebiyat olduğunu söylemek yanlış olmaz. Resmi ve kanonik edebiyatın sınırları dışında kalan yeraltı edebiyatı, genel edebiyatın bünyesinde algılanmaz. Ona muhalif bir hareket alanı olarak kabul edilir. Türk Edebiyatı'nda yeraltı edebiyatı henüz çok yenidir. Bu edebiyatın temsilcileri ise net olarak belirlenebilmiş değildir. Konu ile ilgili çalışmalar çok azdır. Mevcut çalışmalarda ise bir kafa ve kavram karmaşası vardır. Bu çalışmada Türk edebiyatında yeraltı edebiyatı denilince akla gelen isimlerden Hakan Günday'ın *Kinyas ve Kayra* adlı romanı ile Ukrayna kökenli Amerikalı yazar Chuck Palaniuk'un *Dövüş Kulübü* adlı eserleri karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmada her iki roman yeraltı edebiyatı bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeraltı edebiyatı, roman, marjinallik, *Dövüş Kulübü*, *Kinyas ve Kayra*

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü El-mek: se_cabaz@hotmail.com

A COMPARISON IN THE CONTEXT OF UNDERGROUND LITERATURE: FIGHT CLUB- KINYAS AND KAYRA

ABSTRACT

Underground literature is not exactly an area that is bordered. The studies in this area also very limited. There is a non-reconciled side of underground literature with the system; at the same time underground literature opposes the current values. The values held by the community do not make sense. Such as prostitution, drugs, murder, rape, gambling, marginalized factor of life are included in the underground literature. Mystery which is contained in the concept of underground literature, like the meanings of privacy, it also gives a clue about the story of the formation. Fed by sub-culture and being outside the classical understanding, it is not strange that this is named in the concept of underground. Slangands wearing are the features of underground literature. Loneliness is indispensable to the heroes of the novel. These factors together reveal an underground iconography. All of these features of underground literature would not be wrong to say that literature is a literature that originated in the metropolis. Outside the boundaries of official and canonical literature, underground literature is not detected within the general literature. Area is considered to be an act of opposition to it. Underground literature in Turkish literature is yet very new. There presentatives of this literature are not exactly identified. There are few studies on the subject. In the present studies have a head and conceptual confusion. In this study, the most recognized name of underground literature in Turkish literature Hakan Günday's Kinyas and Kayra and Ukrainian origined, American writer Chuck Palaniuk's works Fight Club will be compared. In this comparison, every two novels will be evaluated in the context of underground literature

Key Words: Underground literature, novel, marginality, Fight Club, Kinyas and Kayra

1.Giriş

Yer altı edebiyatı (Underground Literature), Türk edebiyatında üzerinde çok az çalışma yapılmış bir alandır. Bugün yer altı edebiyatı ile ilgili fazla yazılıp çizilmemesi, yazılanlarda da bir kafa ve kavram kargaşasının olması bu türün henüz kabul görmüş bir yapıda olmayışından kaynaklanır. Temelini alt kültürden alan yer altı edebiyatı, henüz tam manasıyla benimsenemediği gibi, bu edebiyat anlayışının konumlandırılacağı yer de net değildir. Kelime anlamı itibariyle Underground, “yer altı, gizli, yer altında, gizlice, gizli olarak, yer altı teşkilatı, gizli örgüt” (Golden Dictionary 2001:682) gibi anlamlara gelir. Literatüre ise sözlükte “edebiyat, edebi meslek, belli bir konu üzerine yazılmış eserler, basılı eser, matbaa ” (Golden Dictionary 2001: 348) ifadeleriyle karşılır. Yer altı Edebiyatı kavramının içerdiği sır, gizlilik gibi anlamlar, onun oluşum serüveni hakkında da ipucu verir. Alt kültürden beslenen ve klasik algıların dışında varlık gösteren bir anlayış olarak bu türün yer altı kavramıyla adlandırılması yadırgatıcı değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Yeraltı edebiyatının sınırları net olarak çizilemediği için, bu sahaya mensup şair ve yazarları tespit etmek tam manasıyla mümkün olmamaktadır. Hasan Bülent Kahraman, yeraltı edebiyatının 18. yüzyılda gotik edebiyat ürünleriyle ilk örneğini verdiğini söyler. (Kahraman 2005:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

3-8) Gotik edebiyat, 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı'na bir tepki olarak ortaya çıkan ve "akıl dışılık, düş gücü ve batıl inançlarla beslenen" (Yücesoy 2007:10) korku, dehşet gibi unsurları bünyesinde barındıran bir edebiyat türüdür. Resmi ve kanonik edebiyatın sınırları dışında kalan yer altı edebiyatı "genel edebiyatın bünyesinde algılanmaz. Ona muhalif bir hareket alanı olarak kabul edilir." (Kahraman 2011:22) Bu sebeple "öteki" olarak varlık gösterip, her zaman mesafeli yaklaşılacak bir saha olmuştur. Yeraltı edebiyatı sistemle barışık değildir. Onunla paralel gitmekten kaçınan bir yönü vardır. Marjinal bir çizgiye sahiptir. Sisteme ait her türlü düzene karşıdır. Bu düzene ait unsurları kapitalizmin birer prangası olarak görür. Yer altı edebiyatının çıkış noktası "sistemin temel değerlerine saldırmaktır." (Kahraman 2011:24)

Ömer Türkeş, kapitalizme ve onun getirdiği düzene de şiddetle karşı olan yeraltı edebiyatını, "edebiyatın başındaki hareyi parçalayıp kutsallığını yok eden bu gayrimeşru biçim"[i], "kapitalizmin biricik meşru çocuğu" (Türkeş 2012)olarak tanımlarken, bu edebiyat türünün kapitalist yaklaşıma bir tepki olarak ortaya çıktığını vurgulamak ister.

Yeraltı edebiyatının göze çarpan temel özellikleri arasında kötülük olgusu vardır. Bu türün romanlarının anti kahramanlarında bu özellik öne çıkar. Anti kahramanların bir diğer özelliği de sıra dışı olmalarıdır. Yaşantılarında cinsellik, alkol, uyuşturucu gibi unsurlar sıkça yer alır. Argo ve küfür yer altı edebiyatının özellikleri arasındadır. Yalnızlık romanın kahramanları için vazgeçilmezdir. Bu unsurlar bir arada bir yer altı ikonografisi ortaya çıkarır. Bütün bu özelliklerden hareketle yer altı edebiyatının metropol kökenli bir edebiyat olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Yeraltı edebiyatı toplum yapısına aykırılığıyla dikkat çeker. Bu edebiyat, "toplumsal kurallara direnir ve peşine düştüğü sosyal hakikat yeryüzünde bize gösterilenden radikal olarak farklıdır." (Uçkan 2011:40) Kurallaşmış, sistemin genel geçerliğiyle uyumlu bir hakikatler toplamı değildir. En önemli özelliği avangart bir yapı arz etmesidir.

Cem Akaş, yeraltı edebiyatı için, "eninde sonunda ehlileşir, yerüstüne çıkar." (Akaş 2011: 32)ifadelerini kullanır. Bunun gerekçesi olarak yer altı edebiyatının söylediklerinin ve söylemlerinin, çoğaltılarak yaygınlaşması ve kanıksanmasını gösterir. Akaş'a göre bunun bir diğer sebebi de sistemin, karşı saldırıyla yok etmeye çalıştığı düşmanın güçlendiğini fark ettiği anda bu duruma müdahale ederek onu kendisinin bir parçası haline getirmeye çalışması olduğunu söyler.

Yeraltı edebiyatı Türkiye'de nispeten yenidir. Bunun sebebi, yer altı edebiyatının dayanağı olan kötülük kavramı ile İslami değerler arasındaki uyumsuzluktur. Fanzin yayıncılığının önemli bir artış gösterdiği 1990'lı yıllar ile 2000'li yılların ilk yarısında (Öktem 2011:18) büyük bir çıkış yakalar. Özellikle yer altı edebiyatı örneklerinin Türkçeye çevrilmesiyle birlikte sahaya olan ilgi de artar. Bu türün örnekleri de yine bu yıllarda görülmeye başlar. Bu türün en önemli örneği olarak Metin Kaçan'ın Ağır Roman (1995) adlı eseri dikkat çeker. Bunun yanı sıra Altay Öktem'in tespitiyle, Kanat Güner'in *Eroin Güncesi*, Sibel Torunoğlu'nun *Timarhane Günlüğü*, *Travesti Pinokyo*, Sarp Bengü'nün *Acı Sigara*, Arif Kaptan'ın *Giyotinli Labirent* adlı kitapları ile Fatih Kaynak'ın *İlk Yarı:10-0*, *Hiçliğin Aynasıydım Ben*, Ayça Seren Ural'ın *Pogo* isimli kitapları, 1990'lı yılların ikinci yarısında yeraltı edebiyatı sahasında öne çıkan eserlerdir. (Öktem, 2011: 20)

Yukarıdaki isimler ve eserlerinin çok net çizgilerle yer altı edebiyatı çatısı altına dâhil edilip edilmeyeceği tartışmalıdır. Bir yer altı edebiyatı yazarı nasıl bir çizgi izlemelidir, eserlerini yayımlatırken yayınevi seçimine kadar belli bir çizgiye bağlı kalmalı mıdır? Bu soruların cevabı net olarak verilememektedir. Hikmet Temel Akarsu, kendisi ile yapılan bir röportajda, yer altı edebiyatının temelini oluşturan alt kültürün de bir "raconu" olduğunu söyleyerek bunu bir edebiyat metası haline getirip rant elde etmenin yaygınlaşmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Underground edebiyat yaptığını iddia eden şahsiyetlerin büyük çoğunluğunun reklam sektöründe olduğunu, kiminin kitaplarının bankalar ve holdinglerce çıkarıldığını belirtir. Ayrıca bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

şahsiyetlerin toplumun üst tabakasına mensup olmalarını, saygın işlerde çalışmalarını da yer altı edebiyatının ruhu ile bağdaşmayacak “absürd” bir durum olarak değerlendirir. (Kumsal 2008) Akarsu’nun bu değerlendirmesine göre, yeraltı edebiyatı yazarı olarak kabul edilen bazı yazarların bu türün tamamen dışında kalması gerekir ki, bu da yer altı edebiyatı yazarlığı ile ilgili yeni tartışmalara zemin hazırlar. Bu durum bu çalışmanın sınırlı alanı içinde ele alınamayacak kadar geniş olduğundan, buraya kadar olan bölümde yeraltı edebiyatı ile ilgili genel bilgiler vermekle yetinilecektir.

Bu çalışmada yer altı edebiyatının önemli romanlarından beyazperdede kült bir film olarak varlık göstermiş olan Chuck Palahniuk’un *Dövüş Kulübü* ile Türk edebiyatında yeraltı edebiyatı sahasında bilinen Hakan Günday’ın *Kinyas ve Kayra* adlı romanları yer altı edebiyatı bağlamında karşılaştırılarak ele alınacaktır.

Dövüş Kulübü, hayattan hiçbir beklentisi olmayan ve romanın anlatıcısı olan kahraman ile Tyler Durden adlı bir arkadaşının (romanın sonunda Tyler’in aslında romanın anlatıcısı kahramanın kendisi olduğu ortaya çıkar) garip yaşantılarından oluşur. Romanın kahraman anlatıcısı ölümü bir saplantı haline getirmiştir. Sürekli ölmek arzusu içindedir. Bu durum onu yalnızlığa sürükler. Yalnızlığını ve mutsuzluğunu kanser dayanışma gruplarına katılarak hafifletmeye çalışır. Hasta olmadığı halde buradaki hasta insanların acılarını paylaşır. Onlarla birlikte üzülür, ağlar. Bu dayanışma gruplarından birinde kendini toplumdan tamamen soyutlamış, bir fahişe olan Marla Singer ile tanışır. Onunla yakınlık kurar.

Romanda, kahraman anlatıcısının ikinci kişiliği olan Tyler Durden, romanın başından sonuna kadar hep nefret ve intikam duygularıyla öne çıkar. Başkahraman, Tyler’i romanın başında arkadaşı olarak tanıtır. Tyler, yaşadığı yerlerdeki zenginlere, onların lüks yaşantılarına, kibar restoranlarına, pahalı eşyalarına, şık parfüm şişelerine ve kıyafetlerine karşı derin bir nefret duyar. Zaten romanın özünde de kapitalizmin birer parçası olan bu unsurlarla kapitalizme eleştiri vardır. Tyler, başkahramanın kötü tarafıdır ve onu sürekli suça iter. Örneğin lüks restoranlarda garsonluk yaparken, müşterilerin sipariş ettiği çorbalara idrar karıştırır. Uyuşturucu satıcılığı yapar. Romanın ilerleyen bölümlerinde Tyler, romanın başkahramanını gece yarısı toplanan bir dövüş kulübü ile tanıştır. Romanın başkahramanı bu dövüş kulübünde fiziksel acı ile ruhundaki acıları dindirmeye çalışır. Bu dövüş kulübü bir süre sonra ülkenin her tarafına yayılır. Romanın sonunda kahramanın, Tyler ile aralarındaki tek ortak noktanın aynı parmak izlerine sahip olmak olduğunu söylemesi Tyler ile kahraman anlatıcısının aynı kişi olduğunu kesinleştirir. Çift kişilikli kahramanın kişiliklerinden biri olan Tyler Durden, kahramanı sürekli kötülüğe sevk ederken, bir bakıma amaçsız kahramanın acılarını dindirir. Roman, kahramanın intihar etmesi ve ölümünden sonraki yaşantısına ait bir diyalogla son bulur.

Kinyas ve Kayra romanı üç bölümden oluşur. Romanın birinci kısmı olan *Kinyas, Kayra ve Hayat* adlı bölümde, çocukluk arkadaşı olan Kinyas ve Kayra, hayata dair hiçbir inançları olmayan ve ölümü arzulayan otuzlu yaşlarda iki insan olarak, doğup büyüdüğü şehir olan Ankara’dan ayrılıp uzun ve arayış dolu bir yolculuğa çıkarlar. Avrupa ve Afrika kıtalarında birçok farklı şehir dolaştıktan sonra Afrika’da Abidjan’da kalırlar. Burada içki, fuhuş, tecavüz, kumar, uyuşturucu ticareti, cinayet, soygun gibi birçok kirliliğe bulaşırlar. Yaşadıkları hiçbir şey, bunalmalarına ve arayışlarına çözüm olmaz. Bir soygun sonrası ellerine çok büyük miktarda para geçer. Romanın bu bölümünün sonunda Kinyas, soygundan elde ettikleri paraları çalarak kaçar. Romanın ikinci bölümü olan *Kayra’nın Yolu*’nda Kayra, Kinyas olmadan yoluna devam eder. Okuyucu bu bölümde Kayra’yı daha yakından tanıma imkânı bulur. Kayra’nın arayış ve huzursuzluğu bu bölümde derinleşir. Kayra bir süre yalnız başına bu huzursuzluklarını yaşadıkdan sonra bir karar alır. Bir barda tanıştığı 17 yaşında Anita adlı bir fahişe ile yolları kesişir. Kayra’nın aklında farklı bir düşünce vardır: Beynini öldürmek, zihnini uyuşturarak bütün geçmişini unutmak ve bir odada

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

bir bitki gibi yaşamak. Bu düşüncesini gerçekleştirmek için Anita'ya ihtiyacı vardır. Genç kızla konuşup yüklü bir para teklif ederek onu ikna ettikten sonra fikrini uygulamaya başlar. Önce okyanusa kıyısı olan bir yerde iki katlı bir ev satın alır. Evin üst katındaki bir odayı siyaha boyatır. Ömrünün geri kalanını burada karanlık içinde geçirecektir. Odasına, tuvalet ihtiyacında yardımcı olmak ve iki günde bir yemek yedirmek için yalnızca Anita girecek, geri kalan zamanlarda Kayra bu karanlık odada zihninin yavaş yavaş ölmesini bekleyecektir.

Romanın son bölümü olan üçüncü bölüm, *Kinyas'ın Yolu* adını taşır. Bu bölümde, Kayra'dan çaldığı paralarla Ankara'ya dönen Kinyas, ailesini gördükten sonra, geçmişine ait her şeyi unutup yeni ve düzenli bir hayat kurmanın peşine düşer. Ailesi onu kabul eder. Kinyas, kız kardeşi Tuğba'nın arkadaşı Melis ile sevgili olur. Okuyucu bu bölümde, Kinyas'ın asıl isminin Tolga olduğunu öğrenir. Kinyas, yeni bir hayata başlama mücadelesi içine girer. Afrika'da iken kendini öldürme düşüncesini gerçekleştirmek için bile bile HIV virüsü taşıyan bir kadınla birlikte olmuş ve AIDS'e yakalanmıştır. Ancak o, bu hastalıkla da mücadele etmek ister. En büyük arzusu geçmişine ait bütün izleri silmektir. Bu sırada eroin bağımlısı olan arkadaşı Salih'e de destek olur. Salih'in mücadelesinden başarılı bir sonuç alınması Kinyas'ın yeni bir hayat kurması yolunda bir dönüm noktası olur. Kinyas, yeni bir hayata büyük bir ümitle adım adım ilerler. Yeniden yaşama zevinci kazanır.

Her iki roman da birer yeraltı edebiyatı türü olarak birtakım benzerliklere sahiptirler. Bunlardan en önemlisi ölüm arzusu ve hayattan bir beklentinin olmayışıdır. İki romanda da hayattan beklentisi kalmamış sıra dışı kahramanlar öne çıkarlar. Her iki romanda da bir arayış söz konusudur. Bu arayışın tarafları, diğer bir ifadeyle başkahramanları her iki romanda da marjinal ve toplumdaki kopuk bir yaşantıyı yol olarak seçerler. İki romanda öne çıkan başlıklar şunlardır:

1.1. Marjinal Kahramanlar

Her iki romanda da kahramanların aykırı bir yaşam tarzı ve düşünce dünyası vardır. Bu, yer altı edebiyatının temel özelliklerindedir. *Dövüş Kulübü*'nde iç monolog şeklinde geçen bazı konuşmalarda romanın başkahramanının birtakım vehimleri dikkat çeker. Başkahraman, çift kişiliğinin kötü tarafı olan Tyler ile birlikte birçok suç işler. Bazıları da onun vehimleridir. İlegal bir şekilde varlık gösteren dövüş kulübüne katılıp burada öldürüleşiye dövülmesi onu rahatlatır. Fiziksel acı, ruhunda yaşadığı derin acıları azaltır. (Palahniuk 2012: 55) Hayatına dair birçok şey, vehimlerden oluşur. Örneğin, Tyler Durden, roman boyunca adı verilmeyen kahramanı suça iten, her türlü kötü iş yaptıran bir insan olarak öne çıkar. Ancak romanın sonunda okuyucu Tyler diye birinin olmadığını, Tyler'in yaptığı her şeyi aslında romanda ismi verilmeyen kahraman tarafından yapıldığını öğrenir: "Tanrım saçmalık bunlar. Bir rüya bu. Tyler bir hayal. Bir parçalanmış kişilik bozukluğu. Zihinsel bir kimlik kayması. Tyler Durden benim halüsinasyonum. (...) Bu gerçek değil. Bu bir rüya ve ben az sonra uyanacağım.

"Uyan o zaman."

Sonra telefon çalıyor ve Tyler ortadan kayboluyor." (Palahniuk 2012: 175) Bu durum, yazarın hırs, tüketim kültürü ve kapitalist anlayıştan çift kişilikli kahramanın kötü tarafı olan Tyler Durden üzerinden intikam almasıdır. İsimsiz kahraman, işlenen suçların tamamının failinin kendisi olduğunu romanın sonunda itiraf eder: "Yani diyorum, ben uykuya dalıyorum ve Tyler benim bedenimle ve darmadağın suratımla birtakım suçlar işlemeye koşuyor. Ertesi sabah, bitap bir halde, kemiklerim sızlayarak uyanıyorum ve bütün gece hiç uyumadığımı adım gibi biliyorum." (Palahniuk 2012: 181)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Yukarıda da değinildiği gibi, yazar, kahramana suç işleterek bir nevi insanı değersizleştiren, eşyayı insanın önüne çıkararak her şeyden intikam alma amacı güder. Kahramanının sıra dışı ve mutsuz oluşunun temelinde de bu vardır. Romanın kahramanının çift kişiliğinin iki parçası olan kendisi ve Tyler Durden, bu dünyaya ait olmadıkları için yazar romanı kahramanın intihar etmesiyle bitirir. Üstelik roman, intiharla son bulmaz. Yazar, kahramanı öteki dünyadan da konuşturur. Romanın kahramanı cennette dünyadaki huzursuzluklarından arınmış olsa da arayışına bir çözüm bulamaz.

Kinyas ve Kayra romanında marjinallik ileri boyutlara varır. Kinyas, Afrika'dan kesin dönüş yapıp ailesi tarafından affedilir. İyi ve normal bir insan olma yolunda çabalar, zaman zaman birtakım aykırı düşüncelere kapılır. Bunlar, karanlık yıllarına ait düşüncelerdir. Örneğin yıllardır görmediği kız kardeşi ile ilgili sapkın düşüncelere yönelir: "İçeri Tuğba'nın girmiş olduğunu fark ettim annemle. Çok güzeldi. Çok... Sadece bir an için, ama çok küçük bir an için, enstest ilişkilerin de sadece bir hastalık olduğunu düşündüm. Grip gibi. Yani bir hafta pençesine düşülen ve tedaviyle kurtulunan". (Günday 2012: 479) Bu düşünceler, Kinyas'ın eski hayatının zihnine yaptığı "ufak, ama onun geçmişteki korkunçluğunu anlatmaya yetecek bir baskıdır. Kinyas, "kendi kardeşiyle bile yatabilecek kadar ahlak anlayışı olmayan bir adamı gömmeye çalış[ırken]" (Günday 2012: 479) çok zorlanır.

Kinyas dünyayı da kendi aykırı yaşantısına ve bakış açısına uygun ifadelerle tanımlar. Ona göre dünya, "altı milyarlık bir seks ve şiddet bahçesi. Altı milyarlık bir gaz odası..."dır. (Günday 2012: 507)

Kinyas: "Bugün, yine dünyanın yüzde doksanında ahlaksızlık ve suç sayılacak işler yaptım." (Günday 2012: 157) ifadeleriyle işlediği suçları anlatırken de marjinalliğini öne çıkarır.

Kayra da romanda, hayatı normal yaşayamamasının gerekçesi olarak gösterdiği nefret hissine vurgu yapar. Nefreti çok büyüktür: "Herkesi yetecek kadar. Üçüncü Dünya Savaşı'nı çıkartacak kadar. Herkesi öldürecek kadar. Dünyanın havasını indirecek kadar." (Günday 2012: 144)

Her iki romanda da hiçbir şeyle mutlu olamayan, bir arayışın içinde acılarını aykırı yaşantılar ve aidiyet hissinden uzak bir özgürlükle dindirmeye çalışan kahramanlar, bu acı ve arayışlarını kısa ve geçici sürelerle unutabilirler. Düşünceleri, vehimleri onları hiç yalnız bırakmaz.

1.2. Ölüm Saplantısı/İntihar

Dövüş Kulübü'nde de *Kinyas ve Kayra*'da da ölüm arzusu yoğun olarak yer alır. Her iki romanda da kahramanlar ölümü arzularlar. Ölüm, *Dövüş Kulübü*'nün başkahramanı için bir saplantıdır. Bu sebeple bu kahraman romanın başında bir intihar teşebbüsüyle okurun karşısına çıkar: "Tyler bana bir garsonluk işi buluyor, sonra ağzıma bir silah sokmuş ve diyor ki, sonsuza kadar yaşamak istiyorsan, ilk adım olarak ölmek zorundasın" (Palahniuk 2012: 11). Romanda ismi verilmeyen kahraman anlatıcı ile Tyler Durden, romanın özetinde de belirtildiği gibi aynı kişilerdir. Tyler Durden, romanın çift kişilik kahramanının kötü tarafıdır. Romanın başında da yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi kahramanı öldürmek ister. Romanın başından itibaren vurgulanan ölümün bütün acıları dindireceği düşüncesi bu ifadelerle vurgulanır. Tyler, hayat karşısındaki mücadelede en büyük kurtuluşun ölüm olduğunu öne çıkarır. Kinyas ve Kayra romanının girişinde de buna çok benzeyen bir bölüm vardır. Kayra, Kinyas'ın alnına bir silah doğrultur: "Ceketinin arkasında kaybolan eli, sandalyelerle aynı parlaklıkta olan bir cisimle geri döndü. Dirseği ma sada, bana doğrulttuğu bu çelik, içinde 38 kalibrelik yaralama ve ölümler besleyen, Smith ve Wesson isimindeki adamları fazlasıyla zengin etmiş, kısa namlulu bir altıpatları.(...) Yirmi yıldan fazla bir süredir tanıdığım biri alnıma doğru silah uzatmış ve ölümümün doğal yollarla olmamasını sağlamaya çalışıyordu. (Günday 2012: 14)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Romanın girişindeki bu canlı sahne de Kayra'nın ölüm düşüncesini daha belirgin ve net hale getirir. Kayra da tıpkı *Dövüş Kulübü* romanındaki ismi verilmeyen kahraman gibi ölümü saplantı haline getirmiştir. Hatta Kayra bu yüzden üç sene devam ettiği tıp fakültesinden bile ayrılır. Stetoskoptan nefret eder. Çünkü, insanların kalp atışlarının sesi ona saniyeleri, saniyeler ise hayatı ve zamanı hatırlatır. (Günday 2012: 60)

Kinyas ve Kayra romanında bir çıkış yolu arayan kahramanlar, bu çıkışın ölüm olduğunu düşünür ve ölümü “bir idea” (Karataş 2010: 91) olarak görürler. Ölüm, idealize edilmiş ve kutsanmış bir kavram olarak roman boyunca ele alınır. Kahramanlar, uzak ülkelere gittikleri halde son veremedikleri arayışlarının son ve kutsal durağı olarak ölümü görürler. Ölüm fikri, roman boyunca bir türlü sona ermeyen, aksine daha da artan bir arayışla beslenir. Romanın diğer kahramanı Kinyas da iç dünyasında fırtınaların ve mutsuzlukların içinde yaşar. Hayata dair yük olarak algıladığı ne varsa üzerinden silkip atmak ister: “«Bırakacağım»” dedim, «Her şeyi. Hepsini. Kendimi»”(Günday 2012: 90) cümleleri onun hayatın bütün yüklerinden sıyrılıp uzaklaşmak istemesine duyduğu özlemdir. Cümlelerin devamında da ölüm arzusu vardır: “Gözlerim açık öleceğim. Uyurmuş gibi değil. Midem boşken öleceğim. Boğazım kupkuruyken. Hiçbirine ihtiyacım yok... Büyük oynuyordum çünkü. Tanrılığa oynuyordum. İnsan olmamaya...” (Günday 2012: 90) ifadeleri, kahramanın, arayışının ileri boyutlara vardığını gösterir. Kinyas, varlığından sıyrılıp uzaklaşarak ruhunun huzura ereceğini düşünür.

Her iki romanın birbirine çok benzeyen bu girişi, kahramanların huzursuzluğunun birer işaretidir. *Kinyas ve Kayra*'da Kayra, Kinyas tarafından öldürülmeyi arzular. Bu düşünce içinde “Londra'da, King'sRoad'daki 403 numaralı binanın ön cephesindeki SEX isimli mağazanın vitrininde yıllar önce duran ve üstünde PLEASE KILL ME” yazan” (Günday 2012: 21) tişörtü hatırlar.

Kayra, intihar etmeyi de çok arzular. İntihar, acılarından kurtulmanın bir yolu olarak görür. İntihar, ona göre bir nefsi müdafadır. (Günday 2012: 21)

Dövüş Kulübü'nde de intihara eğilim vardır. Romanın sonunda başkahraman, ağzına bir silah sokar ve intihar eder. (Palahniuk 2012: 212). İntihar, onun için kurtuluş olur. Romanın en son kısmında cennette gözlerini açan kahraman buranın “gerçek hayattan daha iyi” ((Palahniuk 2012: 213) olduğunu söyleyerek acılarından biraz da olsa sıyrıldığını vurgular.

Yukarıda da ifade edildiği gibi iki romanın başındaki birbirine çok benzeyen kahramanların başlarına silah dayama bölümü, iki roman için de daha başından itibaren kahramanların ölüm saplantısı içinde olduğunu gösterir. Bu düşünce iki romanda da satır aralarında sürekli vurgulanır.

1.3.Uzaklara Seyahat

İki romanda da uzaklara yolculuk, kahramanlara kendilerini özgür hissettirir. Çünkü yer altı romanlarında sıkça işlenen aidiyetsizlik duygusu seyahatlerde daha çok öne çıkar. Gerek *Dövüş Kulübü*'nde, gerekse *Kinyas ve Kayra*'da kahramanların aidiyet arzusu yoktur. Zaten yaşantıları da buna müsait değildir. *Dövüş Kulübü*'nde yolculuk, bir arayışın sonunda kavuşulan bir huzur gibi anlatılır. Romanın kahramanı seyahat ettiğinde kendini mutlu hisseder:

“Yolculuğun hoş tarafı, gittiğin her yerde hayat miniktir. Otele gidersin, minik sabun, minik şampuan, tek kişilik tereyağı, minik gargara ve tek kullanımlık diş fırçası. Standart uçak koltuğuna sıkışıp oturursun. Dev gibisindir.” (Palahniuk 2012: 28). Bu özgürlük hissi, yalnızlık ve aidiyetsizlik duygusunu da beraberinde getirir. Romanın kahramanı gittiği her yerde eğreti bir yaşamın içindedir. Bu hayatın bir parçası olarak varlık gösterir. Gittiği her yerde “tek kullanımlık arkadaş[lar]” (Palahniuk 2012: 31) edinir.

Kinyas ve Kayra romanında arayış, bir seyahatle başlar. Kinyas, romanın başında Kayra'nın başına silah dayadıktan sonra geçen süre içinde iki kahraman da uzak ülkelere seyahate çıkarlar. Bu seyahat onların arayışlarının uğrak yerleridir. Onları seyahatten alıkoyan her şeye öfke duyarlar. Kinyas, gitmesine engel olur diye hiçbir insana bağlanamadığını itiraf eder. (Günday 2012: 24)

Her iki romanda da uzaklara seyahat etmenin iyi tarafı olarak yalnızlık duygusuna vurgu yapılır. İki romanda da tercih edilmiş bir yalnızlık söz konusudur. Yalnızlık, kahramanları özgürleştiren bir unsurdur. Bu yüzden, *Kinyas ve Kayra* romanında altı milyar vurgusu sürekli yapılır ve altı milyarlık dünya nüfusu içinde yalnızlığa odaklanmış bir kahraman görülür. Kayra'nın "Soralarsa «Ne iş yaptın bu dünyada?» diye, rahatça verebilirim yanıtını: «Yalnız kaldım. Kalabildim! Altı milyarın arasına doğdum. Ve hiçbirine çarpmadan geçtim aralarından...»" (Günday 2012: 250-251) cümleleri manidardır. Kinyas da yalnızlık duygusunu adeta kutsar. Hatta bunun için insanın bağımlılıklarından kurtulması gerektiğini düşünür. Bağımlılıkların "yalnızlığı küçük düşür[düğü]" (Günday 2012: 512) kanaatindedir.

Kayra, uzaklara gidince huzura kavuşacağını düşünür. Bunun için de en uygun yer Afrika'dır. Özellikle Afrika'nın tercih edilmesinin sebebi, kahramanların marjinal yaşantılarına ait her şeyin (uyuşturucu, fuhuş, soygun) bu kıtada daha kabul edilebilir durumda olmasıdır. Kayra da romanda buna vurgu yapar: "Bir özgürlük Afrika! Dünyanın kara deliği... Herkesin ve her şeyin içinde kaybolduğu o gerçek Şeytan Üçgeni!" (Günday 2012: 249) Kinyas da yalnızlığın "insanın tek gerçek özgürlüğü" (Günday 2012: 512) olduğunu düşünür.

İki romanda da kahramanların iç dünyaları öne çıkar. Yalnızlıkları da iç dünyalarını derinleştirir.

1.4. Kapitalizme İsyan

Dövüş Kulübü'nde, yer altı edebiyatının temel özelliklerinden olan kapitalizmin eleştirisi sıklıkla yer alır. "Tyler'in felsefesine göre, tüketim kültürünün uyandırıcı etkisinden kurtulmanın yolu, fiziksel acıyla tanışarak yeniden doğmaktır." (Öğüt 2011:34) Romanın başkahramanı dövüş kulübünde dövüşürken kendini, dünyaya ait her şeyi un ufak etme şansını yakalamış gibi hisseder. Bu hissi, kapitalist düzene ait her şeye bir isyan barındırır. Günlük hayatta onu üzen bu sömürü unsurlarından intikam alır gibidir: "Bu dünyada yolunda gitmeyen her şeyi un ufak etme şansını en sonunda yakalamış gibi hissettim kendimi. Kuru temizleyiciden yaka düğmeleri kırılmış olarak dönen gömleklerim. Hesabımın yüz dolar eksiyeye geçtiğini söyleyen bankam. Bilgisayarımı açarak DOS yürütme komutlarını kurcalayan patronum." (Palahniuk2012:55) cümleleri hayatın içindeki küçük ama bireyi mutsuz eden ayrıntılara duyulan nefreti dile getirir.

Romanın başkahramanı bir başka yerde de eşyanın bir araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmesini: "Mobilya satın alırsınız. Kendinize dersiniz ki, bu hayatım boyunca ihtiyaç duyduğum son kanepedir. Kanepeyi alırsınız ve sonraki birkaç yıl boyunca, hangi işiniz ters giderse gitsin, en azından kanepedir sorununuzu çözmüş olduğunuzu bilirsiniz. Sonra aradığımız tabak takımı. Sonra hayallerinizdeki yatak. Perdeler. Halılar. Sonra o güzel yuvanızda kısıp kalırsınız. Bir zamanlar sahip olduğunuz şeyler artık sizin sahibiniz olur." (Palahniuk2012:44) cümleleriyle ifade eder. Bir başka yerde de romanın başkahramanı garsonluk yaptığı lüks bir otelin restoranında zengin insanların refah içindeki yaşantılara duyduğu öfkeden dolayı yemeklere idrar karıştırır. Sonunda yakalanır. Sarfettiği sözler kapitalist yaşam tarzına duyduğu nefreti iyi bir şekilde ifade eder: "(...) Derimi yüzebilir ve vücudumu çamaşır sodasıyla dağlayabilirler ama neye yarar; Pressman Hotel her zaman, dünyanın en zengin insanların çiş yediği otel olarak bilinecek. (Palahniuk 2012:118)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kinyas ve Kayra romanında da kapitalizme eleştiri İngiltere üzerinden yapılır. Kinyas, İngiltere’de büyük bir çoğunluğun baskıcı para sisteminin altında sürünürken, küçük sayıda bir insan grubunun da melon şapkaları ve şemsiyeleriyle bankaların içinde günlerini geçirmelerini tezatlık olarak görür. (Günday 2012: 69). Ayrıca Kinyas ve Kayra’nın eğitimlerini, ailelerini bırakıp bilmedikleri bir sona seyahat etmeleri de zaten başlı başına kapitalizme yöneltilen bir eleştiridir.

İki romanda da kapitalist düzene yönelik bu eleştiriler satır aralarında da işlenir. Ancak *Dövüş Kulübü’*nde bu daha yoğun ve net olarak görülür.

1.5.Arayış

*Dövüş Kulübü’*nde arayış çabası bütün romana yayılmıştır. Romanın isimsiz başkahramanı arayışını kolektif işlere dâhil olarak gidermeye çalışır. Örneğin kanser olmadığı halde kanser dayanışma gruplarına katılır. Buradaki kanser hastalarının dertlerine ortak olur. Onlara sarılıp onlarla birlikte ağlar. (Palahniuk2012:21) ardından çift kişiliğinin diğer parçası olan Tyler Durden ile birlikte *Dövüş Kulübü’*nü kurar. Fiziksel acılarla ruhundaki boşluğa çözüm bulmaya çalışır. *Dövüş Kulübü’*nün de kolektif bir bilinci barındırması kahramanı bu kulübe yaklaştırır. *Dövüş Kulübü*, kahramanın arayışına az da olsa çözüm bulur. Geçici bir süreliğine de olsa onun normal bir yaşantıya uyum sağlamasına olanak verir: “*Dövüş kulübü*, spor salonuna gitmeniz, saçınızı kısa tutmanız ve tırnaklarınızı kesmeniz tek nedeni olmaya başlar.” (Palahniuk2012:52). Kahramana göre dövüş kulübünde önemli olan iyi görünmek ya da iyi dövüşmek değildir. Kahraman, dövüş kulübünün arayışlarına ve acılarına bulduğu geçici çözümü: “ insanların ağzından kiliselerde olduğu gibi histerik çılgınlıklar yükselir ve pazar akşamüzeri uyandırdığınızda kendinizi kurtulmuş hissedersiniz” (Palahniuk2012:53) cümleleriyle anlatır.

Kinyas ve Kayra romanında bir memnuniyetsizlik, yaşanan hayattan nefret söz konusudur. Kinyas’ın şu ifadeleri bu arayışı özetler: “ «Bırakacağım» dedim. «Her şeyi, hepsini. Kendimi.» Gözlerim açık öleceğim. Uyurmuş gibi değil. Midem boşken öleceğim. Boğazım kupkuruyken. Hiçbirine ihtiyacım yok... Büyük oynuyordum çünkü. Tanrılığa oynuyordum. İnsan olmamaya...”(Günday 2012: 90). Kayra da bir arayış içindedir. Kitapta onun bu arayışını en iyi özetleyen paragraf aşağıdakidir: “Ve bir gün, yakın bir arkadaşımın ağabeyinin superpose av tüfeğini alıp civardaki en yüksek binanın çatısına çıktım. Helikopterlerin tepesine inebildiği gökdelenlerden birisiydi. Fişeği yerleştirip gökyüzüne kaldırdım namluyu. Dürbünden bulutları gördüm. Bir ara, bulutlar bir surata benzedi. Keskin bakışlı bir yüz çizdi havada. İki devasa göz oldu, uçuşan beyaz ve gri bulutlar... Tereddüt etmedim. O iki gözün arasına yolladım silahın içindeki bütün nefretimi ve korkumu. Yapacaklarımdan korktuğum için beni sürekli izleyeni öldürdüm. Görmesin yeryüzündeki en insanlık dışı insanı diye. Her şeyi bileni öldürüp yalnız kaldım.” (Günday 2012: 111) Bu bölümde Kayra, huzursuzluğunun ileri boyutlara vardığı bir anda Tanrıya kafa tutar ve kendi ifadesiyle Tanrıyı öldürür. Bu arayış hiç bitmediği gibi Kayra’nın huzursuzluğuna da çözüm olmaz: “Hayalini kurduğum huzurdan kilometrelerce uzaktayım” (Günday 2012: 251) cümlesiyle bunu vurgular. Kayra’nın arayışı onu yaşama isteğinden bile vazgeçirir: “Ben biliyordum hastalığımı. Adı bile vardı. Belki tıp kitaplarında değil, ama edebiyat ve felsefe kitaplarında rastlanıyordu ismine: Yaşama hastalığı... Bir çeşit alerji. Oksijene.”(Günday 2012: 331)

İki romanda da sıkça rastlanan arayış, huzuru arama ümidiyle devam eder. Ölüm, her iki roman boyunca özlemle arzulanır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

1.6. Dis-Ütopya

Her iki romanda da uzak yerlere duyulan özlem vardır ve bu özlem bir sığınak olarak gördükleri uzak ülkelerin onların marjinal yaşantılarına uygun olduğu da dikkat çeker. *Dövüş Kulübü*'nün bir yerinde romanın başkahramanının hayalleri arasında İrlanda'da bulunma arzusu okuyucunun karşısına çıkar: "Rehberli meditasyon. Mezun olduğun senenin yazında İrlanda'dasın. Anarşiyi ilk kez istediğin yer belki de orasıydı. Tyler'la tanışmadan, ilk creme anglaise'inin içine işmeden yıllar önce, küçük isyan eylemlerinin ne demek olduğunu öğrenmiştin." (Palahniuk 2012:78) Başkahraman, dis-ütopyasında bütün suçlarını, kötülüklerini yeniden yaşamayı hayal eder: "İrlanda'daki bir şatoda, bir platformun üstündesin. Platformun kıyısı dört bir yandan dipsiz bir karanlıkla sarılı ve önünde, karanlığın içinde bir kol boyu mesafede, bir taş duvar var. «Yanmış ceset yığınının üstüne» diyor Tyler, «yıllar ve yıllar boyunca yağmur yağardı»" (Palahniuk2012:79)

Kinyas ve Kayra romanında dis-ütopya Afrika'dır. Pek çok ülke gezen roman kahramanları sonunda Afrika'da kalmaya karar verirler. Afrika onlar için "alkol, uyuşturucu, reggae ve seksin harmanlandığı kötü adamların cenneti"dir. (Günday 2012: 30) Afrika'da uyuşturucu trafiği ve fuhuş sektörünün sıradanlaşması Kayra için bir avantaja dönüşür. Bütün acılarını unutturacak olan karanlık bir odada her şeyi yavaş yavaş unutarak ölme hayalini gerçekleştirmesine yardımcı olacak hizmetçi kızı bu ülkede ve bu vesileyle bulur.

İki romanda da dis-ütopyada uyuşturucu da önemli bir yer tutar. *Dövüş Kulübü*'nün başkahramanı uyuşturucu satar. Hatta tuttuğu evin "uyuşturucu satmak için biçilmiş kaftan" (Palahniuk 2012: 60) olması onu mutlu eder. *Kinyas ve Kayra* romanında da Kayra, Afrika'ya uyuşturucu satmak amacıyla gider: "Böyle bir iş için de Afrika'ya dönmeliyim. Her şeyin başladığı yere..." (Günday 2012: 249) ifadeleriyle dis-ütopyasının uyuşturucu satışı için ne kadar ideal olduğunu vurgular. Her iki romanda da yer altı edebiyatının temel özellikleri öne çıkar ve bazı yerlerde iki romanın birbiriyle kurgu olarak paralellik gösterir. Bu durum, iki romanın yukarıda sıralanan başlıklar altında ortak birtakım özelliklerle öne çıkmasını sağlar.

Sonuç

Yeraltı edebiyatının isimleri arasında kabul edilen Chuck Palahniuk ve Hakan Günday'a ait her iki romanda en çok bir arayış öne çıkar. İki romanda da çok dikkate değer bir benzerlik vardır: Ölüm arzusu. Romanların sonunda bu ölüm isteği yerini ümide bırakır. *Kinyas ve Kayra* romanının son bölümünde, aykırı yaşantısından uzaklaşıp normal bir insan olma yolunda ilerleyen Kinyas'ın normalleşme süreci anlatıldığı için bu bölüm, bir yer altı edebiyatı romanı için biraz eğreti bir görünüm arz eder. Roman boyunca Kinyas ve Kayra'nın Liberya, Gana, Rotterdam, Burkina Faso, İngiltere, Dublin, Meksika gibi şehirlerde yaşadıkları aykırı hayattan sonra Kinyas'ın romanın sonunda bir anda kendini normal hayata uyum sağlama süreci içinde bulması, marjinal bir yaşantıya koşut giden üslubun da bir anda ani bir değişiklik yaşamasına sebep olduğu için biraz şaşırtıcıdır. Aynı durum, *Dövüş Kulübü*'nde yaşanmaz. *Dövüş Kulübü* de ümitli bir sonla biter. Ancak ondaki geçiş daha yumuşaktır. *Kinyas ve Kayra* romanında zihinlerine hücum eden arayış hezeyanlarını seks, uyuşturucu, alkol, cinayet ve uzaklara kaçmak ile hafifletmek isteyen iki kahramandan Kinyas'ın öyküsü mutlu sona ulaşırken Kayra, zihninin felç olmasını beklediği karanlık ve derin uykuya teslim olur. Kinyas, aydınlığa çıkarken, Kayra karanlığa boğulur. Romandaki bu çift sonu iyi ve kötünün oluşturduğu tezat olarak da okumak mümkündür. Sonuçta her iki kahraman da ortak olarak işledikleri günahlardan sonra bir seçim yapmış ve tercihleri onları birbirine zıt iki yaşantıya sürüklemiştir.

Dövüş Kulübü'nde de iyi ve kötü mücadelesi vardır. Ancak *Kinyas ve Kayra* romanından farklı olarak Tyler Durden ile romanın başkahramanı aynı kişilerdir. Diğer bir ifadeyle, romanda çift kişilikli tek bir kahraman vardır. Tyler Durden, roman kahramanının kötü yanındır ve uyuşturucu satmak, cinayet gibi bütün suçları o işler. Üstelik iyiliğe meyilli olan çift kahramanın diğerini de suçla sevk eder. Bu yönleri de iki roman arasında paralellik arz eder.

KAYNAKÇA

- AKAŞ Cem (2011). “Yeraltından Banknotlar”, Notos, Dosya: Yeraltı Edebiyatı, S:29.
- Golden Dictionary (2011) (Haz. Necmettin Arıkan, Gülderen Yenal, Gülsevin Taşpınar), İstanbul: Akdeniz Yayıncılık ve Tic. A.Ş.
- GÜNDAY Hakan (2012). *Kinyas ve Kayra*, İstanbul: Doğan Kitap.
- KAHRAMAN Hasan Bülent (2005). *Kötülük, Yeraltı Edebiyatı ve Yerüstü, Varlık, Dosya: Türkiye’de Yer altı edebiyatı Var mı?, Şubat.*
- KAHRAMAN Hasan Bülent (2011). “Yerüstünden Yer altı Edebiyatına Bakmak”, Notos, Dosya: Yeraltı Edebiyatı, S:29.
- KARATAŞ Evren (2010). “Türkiye’de Yeraltı Edebiyatı ve Hakan Günday’ın Romanlarında Yer altı Edebiyatı’nın İzleri”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks,(ZfWT)*, Vol.2, No.1.
- KUMSAL Ömer (Erişim: 19.08.2013). [http://hikmettemelakarsu.tr.gg/H%26%23304%3BKMET-TEMEL-AKARSU-%26%23304%3BLE-YAPILAN-R-Oe-PORTAJLAR.htmRöp.Hazırlayan Ömer Kumsal \(Varlık Dergisi'nin Nisan 2008 tarihli nüshasında yayımlanmıştır\)](http://hikmettemelakarsu.tr.gg/H%26%23304%3BKMET-TEMEL-AKARSU-%26%23304%3BLE-YAPILAN-R-Oe-PORTAJLAR.htmRöp.Hazırlayan%20Ömer%20Kumsal%20(Varlık%20Dergisi'nin%20Nisan%202008%20tarihli%20nüshasında%20yayımlanmıştır))
- ÖĞÜT Hande (2011). “Yeraltında İki İhlalci: Chuck Palahniuk ve Kathy Acker”, Notos, Dosya: Yeraltı Edebiyatı, S:29.
- ÖKTEM Altay (2011) “Yeraltı Edebiyatının Temel Özellikleri ve Edebiyatımızda Yeraltı”, Notos, Dosya: Yeraltı Edebiyatı, S:29, Ağustos-Eylül 2011
- PALAHNIUK, Chuck (2012). *Dövüş Kulübü*, (Çev. Elif Özsayar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TÜRKEŞ Ömer (20.07.2012). “Kokuşmuşluğun Ortasında”, Radikal Kitap.
- UÇKAN Özgür (2011). “Bir «Eylem» Olarak «Yer altı Edebiyatı»”, Notos, Dosya: Yeraltı Edebiyatı, S:29.
- YÜCESOY V. Özge (2007). *Korku Edebiyatı (Gotik Edebiyat) ve Türk Romanındaki Örnekleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.